

Asia Tuntematon sotilas –teoksen nimen tekijänoikeussuoja

Hakija Suomen Rahapaja Oy

Annettu 2.10.2013

Tiivistelmä

Tuntematon sotilas -teoksen nimi ei ilmentänyt tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja siinä määrin, että nimi olisi ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausunnon siitä, saako Väinö Linnan teoksen Tuntematon sotilas nimi tekijänoikeussuojaa.

Hakijan käsityksen mukaan tekijänoikeusneuvoston aikaisemmassa lausuntokäytännössä ei lyhyitä ilmaisuja ole yleensä pidetty tekijänoikeudella suojattavina teoksina. Vain hyvin erikoislaatuinen teoksen nimi on saanut sellaisenaan suojaa (Eeva Joenpellon romaani ”Neito kulkee vetten päällä”).

Linnan hyvin tunnetun teoksen Tuntematon sotilas nimeksi on otettu jo teoksen julkaisemisaikaan yleisesti tunnettu käsite ”tuntematon sotilas”. Ilmaisu ”tuntematon sotilas” on yleiskäsite, jolla tarkoitetaan sodissa kaatuneita ja tuntemattomiksi jääneitä sotilaita. Hakijalla on tavaramerkki-rekisteröinti ”Tuntematon sotilas”, joka viittaa tähän yleiskäsitteeseen, mikä on täysin sallittua.

Esimerkiksi Wikipedian (www.wikipedia.org) suomenkielisillä sivuilla todetaan käsitteestä tuntematon sotilas seuraavasti: *”Tuntematon sotilas on vertauskuvallinen edustaja sodissa kaatuneille oman maan sotilaille ja erityisesti niille, joiden ruumis on kadonnut taistelukentälle tai jäänyt tunnistamatta. Tuntemattoman sotilaan käsite on oleellisessa yhteydessä tuntemattoman sotilaan hautamuistomerkkeihin, joista ensimmäinen pystytettiin Lontoon Westminster Abbeyhin 1920. Hautaan laskettiin ensimmäisen maailmansodan länsirintamalla Arras'n luona kaatunut brittisotilas, jota ei kyetty tunnistamaan.” Edelleen Wikipediassa todetaan käsitteestä Suomessa, että ”Monilla sankarihaudoilla, Helsingissä ainakin ortodoksisella hautausmaalla, on erikseen muistomerkki – hautakivi tai risti – tuntemattomalle sotilaalle.”*

Väinö Linnan teoksen nimi on lyhyt ja sillä on selvä yleiskielen tarkoitus. Teoksen nimi sellaisenaan ei siten ole omaperäinen tai taiteellinen siten, että se itsessään voisi nauttia tekijänoikeussuojaa. Hakijan näkemyksen mukaan teoksen Tuntematon sotilas nimen ei siten tulisi sellaisenaan saada tekijänoikeussuojaa.

VASTINE

Tekijänoikeusneuvosto on varannut Väinö Linnan oikeudenomistajille (jäljempänä vastineenantaja) mahdollisuuden antaa asiassa vastine. Vastineenantaja toteaa, että Tuntematon sotilas on yksi kaikkien aikojen tunnetuimmista suomalaisista romaaneista. Jokainen suomalainen peruskoulun aloittavasta ikäluokasta alkaen tietää, mikä on ”Tuntematon sotilas”. Teos on poikkeuksellisen tunnettu ja ”tuntematon sotilas” luo välittömästi mielikuvan Väinö Linnan kirjallisesta teoksesta, joka on tekijänoikeudella suojattu. Kaikki oikeudet Tuntematon sotilas -nimeen kuuluvat vakiintuneesti Väinö Linnan oikeudenomistajille, myös oikeus tavaramerkkiin perustuen Väinö Linnan kirjoittamaan laajalti tunnettuun Tuntematon sotilas -nimiseen kirjalliseen teokseen.

Väinö Linnan Tuntematon sotilas –teos on perinteinen kirjallinen teos, johon muun muassa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2011:3 viitataan. Teostasovaatimus on siten alhainen. Tuntematon sotilas –teos on kiistattomasti itsenäisen henkisen luomistyön tulos. Teos ilmentää tekijänsä omaperäisyyttä ja luovuutta.

Internethaku, johon hakija on lausuntopyynnössään viitannut, tuottaa lukuisia viittauksia Väinö Linnan teokseen Tuntematon sotilas ja muun muassa Wikipediassa se on mainittu Väinö Linnan 3.12.1954 ilmestyneenä sotaromaanina eikä suinkaan hakijan väittämällä tavalla yleiskäsitteenä. Yksikään www.google.fi –hakukoneen ensimmäisellä sivulla olevista hakutuloksista ei viittaa mihinkään muuhun kuin Väinö Linnan Tuntematon sotilas –teokseen. Kun sivulle www.wikipedia.org kirjoittaa hakuun ”tuntematon sotilas”, antaa haku seuraavan tuloksen: *”Tuntematon sotilas on Väinö Linnan 3. joulukuuta 1954 ilmestynyt sotaromaani, joka kuvaa konekiväärikomppanian kokemuksia jatkosodassa. Esikuvana on Linnan oma sodanaikainen yksikkö, joka kuului eversti Pietari A. Autin komentamaan Jalkaväkirykmentti 8:aan (JR 8). Kirja on julkaistu myös alkuperäisessä lyhentämättömässä muodossaan nimellä Sotaromaani (2000)...”*

Ei ole mitään selvitystä siitä, että ”tuntematon sotilas” –käsite olisi ollut jo teoksen julkaisemisaikaan yleisesti tunnettu käsite. Tuntematon sotilas on ensisijaisesti kaikkien tuntema teoksen nimi, jota myöhemmin on Väinö Linnan teoksen nimeen perustuen saatettu käyttää viittauksena niihin, jotka ovat kaatuneet sodassa ja jääneet tunnistamatta.

Tuntematon sotilas ei edellä lausutuilla perusteilla ole yleiskäsite ja on varmasti ylittänyt teoskynnyksen. Vastineenantajan käsityksen mukaan on selvää, että Väinö Linnan teoksen nimi ”Tuntematon sotilas” nauttii tekijänoikeussuojaa.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

Kirjallisen ilmaisun tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännös sisältää esimerkkiluettelon suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeussuojaa saavat esimerkiksi kirjalliset teokset.

Tekijänoikeudessa teoksella tarkoitetaan luonnollisen henkilön henkisen luomistyön tuotetta. Teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Teostasovaatimusta on arvioitu eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten teosten osalta teostasovaatimusta voidaan luonnehtia alhaiseksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Lyhytkin runo tai vaikkapa iskulause voi olla tekijänoikeuden suojaama. Haarmann (Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 70) käyttää esimerkkinä Eeva Joenpellon romaanin nimeä ”Neito kulkee vetten päällä”, jota voitaneen pitää siinä määrin itsenäisenä ja omaperäisenä, että teossuoja tulisi sen kohdalla kysymykseen. Tätä voidaan kuitenkin pitää poikkeuksena pääsääntöön, jonka mukaan mitä lyhyemmästä ilmaisusta on kysymys sitä todennäköisemmin se ei saavuta niitä itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimuksia jotka ovat edellytyksinä tekijänoikeussuojan saamiselle (Haarmann s. 70).

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin, tietoihin tai yleisiin periaatteisiin sellaisenaan vaan niiden teoksessa ilmenevään omaperäiseen ja luovaan ilmenemismuotoon.

Tekijänoikeuslain 51 §:n mukaan kirjallista tai taiteellista teosta ei ole lupa saattaa yleisön saataviin käyttäen sellaista teoksen nimeä tahi tekijän salanimeä tai nimimerkkiä, että teos tai tekijä helposti voidaan sekoittaa aikaisemmin julkistettuun teokseen tai sen tekijään.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuin katsoi 16.7.2009 antamassaan ratkaisussa C-5/08 (Infopaq), että 11 sanasta koostuva ilmaisu voi saada tekijänoikeussuojaa, jos ilmaisu on omaperäinen, tekijänsä henkisen luomistyön tulos. Tällöin kyseisten 11 sanan tekstiotteiden julkaisemista alkuperäistä tekstiä vastaavassa sanajärjestyksessä, voidaan pitää tekijänoikeudella suojatun teoksen kappaleen osittaisena valmistamisena (tietoyhteiskuntadirektiivin 2001/29/EY, 2(a) artiklan mukaisesti) ja siten tekijänoikeuden loukkauksena.

Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos (valokuva) voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja teoksesta käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti yksittäistapauksessa, ylittyykö teoskynnys.

Tekijänoikeusneuvoston aiemmassa lausuntokäytännössä ei lyhyitä ilmaisuja ole pääsääntöisesti pidetty tekijänoikeudella suojattavina teoksina. Tekijänoikeusneuvosto on katsonut, että tekijänoikeussuojan piiriin eivät ole kuuluneet teoksen nimi "Steissi" (TN 1992:7), "Sauvakävely" (TN 2010:1) ja "Aapponen" (TN 2005:10). Lausunnossaan TN 2010:2 tekijänoikeusneuvosto katsoi, että laulun ilmaisut "vinksin vonksin" tai "heikun keikun" eivät sellaisinaan olleet tekijänoikeudella suojattuja. Sen sijaan laulun käännöksen säkeen "kaikki on vinksin vonksin tai ainakin heikun keikun" katsottiin ylittävän teoskynnyksen ja olevan tekijänoikeudellisesti suojattu.

Analyysi ja johtopäätökset

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että asiassa on kyse ainoastaan siitä, onko Väinö Linnan teoksen Tuntematon sotilas nimi tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos ja siten tekijänoikeudella suojattu. Asiassa on riidatonta, että Väinö Linnan romaani Tuntematon sotilas on tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos. Teoksen nimi Tuntematon sotilas sen sijaan muodostuu kahdesta yleiskielen sanasta ja sanojen yhdessä ymmärretään tarkoittavan suomeksi ja ainakin englanniksi käännettynä yleiskäsitettä, jolla vertauskuvallisesti viitataan sodissa kaatuneisiin ja tunnistamatta jääneisiin sotilaisiin.. Tuntematon-sana yhdistettynä sotilas-sanaan ei täytä sitä poikkeuksellisen korkeaa omaperäisyyden ja itsenäisyyden tasoa, jota lyhyen ilmaisun tekijänoikeussuojalta on perusteltua edellyttää. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että tuntematon sotilas -ilmaisu ei nauti tekijänoikeussuojaa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna kirjallisena teoksena.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetun teoksen nimi voi saada tekijänoikeuslain 51:ssä tarkoitettua suojaa, vaikka teoksen nimi ei yltäisi teostasolle. Tekijänoikeuslain 51 §:n tarkoituksena on estää aikaisemmin julkistetun teoksen nimen oikeudeton hyödyntäminen ja estää eri tekijöiden teosten sekoittuminen toisiinsa yleisön mielessä. Nyt kyseessä olevassa asiassa ei ole kyse tekijänoikeuslain 51 §:n soveltamisesta, koska lausuntopyynnössä tai vastineessa ei ole yksilöity kirjallista tai taiteellista teosta, joka olisi saatettu yleisön saataviin aikaisemmin julkistettuun teokseen – eli tässä tapauksessa Tuntematon sotilas-romaniin – helposti sekoitettavaa nimeä käyttäen.

Tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntonsa toimivaltansa puitteissa ainoastaan tekijänoikeuslain tulkinnasta eikä ota kantaa siihen, voidaanko asiaa arvioida muun kuin tekijänoikeuslain perusteella ja miten muu lainsäädäntö mahdollisesti vaikuttaa tässä lausunnossa mainitun ilmaisun käyttöoikeuteen.

Puheenjohtaja Marcus Norrgård

Sihteeri Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Ritva Hanski-Pitkähöski, Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Ilmo Laevuo, Mari Lampenius, Kirsi-Marja Okkonen, Taina Pihlajarinne, Pekka Pulkkinen, Michaela Ramm-Schmidt, Pekka Sipilä, Aku Toivonen, Tiina Toivonen,